

Др Никола Живковић, РАТНА ШТЕТА КОЈУ ЈЕ ЊЕМАЧКА УЧИНИЛА ЈУГОСЛАВИЈИ У ДРУГОМ СВЈЕТСКОМ РАТУ

(Издање Института за савремену историју и НИП Exportpres, Београд 1975. године)

До појаве ове књиге питања ратне штете коју је Њемачка причинила Југославији научно су додиривана фрагментарно и без дубљих и систематских сагледавања. Међутим, без утврђивања узрока, обима и последица политике уништавања становништва и експлоатације привредних богатстава не би била потпуна политичка историја народа Југославије у II свјетском рату. Књига др Живковића управо употпуњује ову научну празнину и још више доприноси расвјетљавању улоге Југославије у борби против фашизма.

По тематско-хронолошком принципу књига је подијељена на Увод и пет поглавља.

У Уводу се говори о развоју њемачко-југословенских односа између два рата. До 1933. године економски односи са Њемачком били су незнатни и сводили су се, углавном, на неке трговинске и акционарске везе Југославије са њемачким предузећима. Са владом Милана Стојадиновића економске и политичке везе са Њемачком постају све интензивније. Та сарадња долази до изражаја нарочито у периоду између 1939. и 1941. године, када долази и до потпуне преорјентације у спољној политици и економским односима на фашистичке земље, нарочито Њемачку. Њемачки капитал био је изразито заступљен у рударству и индустрији.

У Првој глави аутор је извршио анализу чинилаца и посредника разбијања Југославије као државне цјелине и организације окупационог система. Приказан је систем окупације. Аутор је анализирао политичке и економске мјере окупатора које су имале за циљ остваривање потпуне пљачке Југославије.

Друга глава приказује ратне расходе Југославије, разбијање југословенске војске и пљачку њене

имовине. Други дио главе посвећен је сагледавању трошкова у вођењу народноослободилачког рата и обезбјеђењу хране, одјеће и обуће. Дата је детаљна спецификација утрошка материјала и средстава и представљени напори југословенских народа на стварању, изградњи, опремању и издржавању народноослободилачке војске за борбу против окупатора и његових сарадника.

Садржај треће главе сачињавају подаци о окупаторском искоришћавању радне снаге и уништавању људских живота. Њемачка окупациона власт није према заробљеницима поштовала Женевску конвенцију, чему је аутор покљонио посебну пажњу. Илустративно је описано нехумано и незаконито поступање према заробљеним војницима југословенске војске и њихово драстично и бескрупулозно одвођење у заробљеништво. У контексту ових спектација аутор је дао пропорционално одговарајуће мјесто питањима окупаторског ангажовања радне снаге на југословенским подручјима за потребе Њемачке у II свјетском рату. Нарочит акценат стављен је на депортацију југословенског становништва на окупационом дијелу и изван њега. Хапшења и злостављања су приказана посебно у окупационим зонама (њемачкој, бугарској, мађарској, италијанској и зони НДХ). Посебно је представљена депортација Словенаца, Јевреја и Срба.

Четврта глава третира проблематику уништења и експлоатације југословенског националног богатства према грамама привреде. У том контексту посебно је потенцирана штета учињена културно-просвјетним, научним установама и културно-историјским споменицима.

У Петој глави обрађено је питање одговорности за ратну штету и политика репарација. Ако се

губици по земљама упореде с њиховим националним доходком на бази средње суме из 1925. до 1934. онда се види да је Југославија у периоду рата и окупације била на првом мјесту по размјерама изгубљеног националног дохотка.

У истраживању и прикупљању података аутор се обилно користио архивским документима.

Ова монографија настала је у оквиру научно-истраживачког програма Института за савремену историју у Београду. Овом књигом аутор је остварио водећи циљ да прикаже и аргументационо објасни штете које су окупатори на-

нијели најпој земљи у II свјетском рату која се очитовала у људским и материјалним губицима Југославије. Оваквом студиозношћу и документационо-фактографском основаношћу и објективношћу Живковићева књига, поред осталих, вриједних квалитета, имаће своју сврху и у томе што ће корисно послужити историчарима који се баве овим периодом јер ће им помоћи да комплетно сагледају и са ових позиција историју Југославије у Другом свјетском рату.

Томислав Жугић

Андрија Раденић, АУСТРО-УГАРСКА И СРБИЈА 1903—1918.

Документи из бечких архива I, Београд 1973, стр. 542.

За расвјетљавање улоге коју је на путу уједињења југословенских народа на почетку овога вијека сама историја тако рећи наметнула Србији, подухват Историјског института у Београду да изда један замашан корпус докумената из астроугарских архива имаће изузетан научни и културни значај. Збирка ће садржавати разноврсну грађу о односима између Аустро-Угарске и Србије, о политичким и економским приликама у Србији, као и њеним везама са народноослободилачким покретима у југословенским земљама од 1903. до 1918. године.

Аустро-Угарска је након рата са Пруском 1866. године, када је изгубила подручје њемачке империјалне политике, играла изванредно велику улогу у политици Балкана, а посебно у историји Србије и српског народа уопште. Послије Берлинског конгреса. 1878. године Беч се тако наметнуо Србији да су њени владајући кругови потребе и интересе своје земље у првом реду мјерили потребама и интересима Монархије.

Преврат 1903. године представља прекретницу како у унутрашњој тако и спољној политици Србије. Отпором пријетњама и

свакојаким притисцима Аустро-Угарске Србија се упорно бори за своју пуну политичку и економску еманципацију. Тиме она огромно доприноси убрзању интеграционих процеса југословенских народа. У рату против Монархије 1914—1918. Србија ће дати највећи допринос остварењу југословенске државне заједнице.

Пружајући прворазредна свједочанства о томе изузетно важном раздобљу наше историје, ова велика збирка почиње књигом која обухвата документе од 11. јуна (29. маја по ст. к.) 1903. до краја ове године. Документи су црпљени из свих важнијих фондова бечких архива, прије свега из фонда Политичког одјељења Министарства иностраних послова који се чувају у Haus-Hof und Staatsarchiv-у. То су извјештаји астроугарских дипломатских представника из Београда, Цетиња, Софије, Букурешта, Атине, Петрограда, Цариграда, Париза, Рима, Берлина, Лондона, као и упутства из Беча заступницима на страни за ставове и акције против Србије. Из овога, као и других архива, осим дипломатских и политичких нижу се и свједочанства из